

Yayın Geliş Tarihi: 17.07.2024
Yayına Kabul Tarihi: 24.09.2024
Online Yayın Tarihi: 12.12.2024
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1517680>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 26, Sayı: 4, Yıl: 2024 Sayfa: 1481-1490
E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

FENOMENOLOJİK BİR FARK OLARAK DÜNYA SORUSU

Mehmet ESENDEMİR*

Öz'

Fenomenolojik düşüncenin dünya kavrayışı felsefe tarihinin klasik dünya anlayışından farklıdır. Husserl'den sonra gelen fenomenologlar fenomenolojik bir dünya anlayışına önem vermişlerdir. Bu fenomenologlardan biri olan Merleau-Ponty için de dünya önemli bir kavramdır. Dünyaya dair hatalı ve eksik kavrayışlardan kurtulmak onu asli anlamıyla anlamak önemlidir. Bu nedenle dünyayı fenomenolojik bir tema haline getirmek gerekmektedir. Ancak bu sayede dünyanın kökensel anlamı açığa çıkarılabilir. Bu bağlamda çalışmamız Merleau-Ponty'nin fenomenolojik bir fark olarak temalaştırdığı haliyle dünya kavrayışını irdelemektedir. Ona göre mevcut felsefi düşünce için dünya bir problem haline gelmiştir. Bu nedenle dünya sorusunun yeniden sorulması gerekmektedir. Bu soru fenomenolojik bir algı felsefesi bağlamında sorulabilir. Böyle bir algı felsefesi için dünya ile olan kökensel ilişkimizi açığa çıkarmak, yeni yöntem ve kavramlar elde etmek gerekmektedir. Bu imkanı sağlayacak şey öncelikle Husserl'in yaşam dünyası kavramıdır. Bu kavram aracılığıyla dünya sorusu onu algılama biçimimize dair bir soru haline dönüşür. Yeni dünya sorusu dünyayı fenomenolojik bir tema haline getirmektedir. Böylelikle dünya sorusu iki fenomenolojik hamleyi gerçekleştirilmeyi gerektirmektedir. İlk olarak dünya ile ilişkimizi algı temelli bir ilişki haline getirmektedir. İkinci olarak da fenomenolojik betimlemelerin yapılabilmesi için onu fenomenolojik bir tema olarak ortaya koymaktır. Bu iki hamle ile dünya Merleau-Ponty'nin talep ettiği şekliyle görmeyi yeniden öğrenmeye açık hale gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fenomenoloji, Merleau-Ponty, Dünya, Algı, Beden, Yaşam Dünyası.

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Esendemir, M. (2024). Fenomenolojik bir fark olarak dünya sorusu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26 (4), 1481-1490.

* Arş. Gör., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü, mehmet.esendemir@cbu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3478-1709.

¹ Bu makale etik kurul onayı gerektiren bir çalışma değildir.

THE QUESTION OF THE WORLD AS A PHENOMENOLOGICAL DIFFERENCE

Abstract

The phenomenological conception of the world has different meaning from the classical conception of the world in the history of philosophy. The phenomenologists after Husserl, pay attention to phenomenological world thought. For Merleau-Ponty, one of these phenomenologists, the world is an important concept. It is important to get rid of incorrect and incomplete conceptions of the world and to understand it in its original meaning. Therefore, it is necessary to make the world a phenomenological theme. This is the best possible way we can reveal the fundamental meaning of the world. In this context, our study examines Merleau-Ponty's conception of the world as he thematizes it as a phenomenological difference. According to him, the world has become a problem for current philosophical thought. Therefore, the question of the world needs to be asked again. This question can be enquired in the context of a phenomenological philosophy of perception. For this philosophy of perception, it is necessary to reveal our fundamental relationship with the world and to acquire new methods and concepts. Husserl's concept of the lifeworld is what will provide this possibility. Through this concept, the question of the world becomes a inquiry about the way we perceive it. The new world question makes the world a phenomenological theme. Thus, the question of the world requires two phenomenological moves. The first is to turn our relation to the world into a perception-based relation. Secondly, to put it forward as a phenomenological theme in order to make phenomenological descriptions. With these two moves, the world becomes open to relearning how to see as Merleau-Ponty demands.

Keywords: *Phenomenology, Merleau-Ponty, World, Perception, Body, Lifeworld.*

GİRİŞ

“Asıl felsefe dünyayı görmeyi yeniden öğrenmektir”(Merleau-Ponty, 2016, s.28). Merleau-Ponty'nin bu cümlesi bir dünya sorusuna gönderimde bulunmaktadır. *Algının Fenomenolojisi* kitabına yazdığı önsöz ile fenomenolojiden ne anladığını göstermeye çalışan Merleau-Ponty'nin temel problemlerinden biri dünya sorusudur. Bu bağlamda dünya sorusu Merleau-Ponty'nin fenomenoloji düşüncesini analiz edebilmek için önemli bir yerde durmaktadır. Böyle bir analizi gerçekleştirmek için de dünyayı görmek düşüncesi çerçevesinde cevaplanması gereken bazı sorular vardır. Dünya neden bir problem haline gelmiştir? Dünyayı görmek ne demektir? Dünyayı görmeyi yeniden öğrenmek için nasıl bir felsefi yönetime ihtiyaç vardır? Ya da bir yöntem gerekli midir? Tüm bunların da ötesinde dünya neden bütün meseleler içinde asıl meseledir? Nitekim bu çalışmamızda Merleau-Ponty'nin *Algının Fenomenolojisi* kitabının içeriğine bağlı kalınarak bu kitapta sorduğu dünya sorusunu yukarıdaki sorular bağlamında inceleyeceğiz. Bu incelememizin yönetsel ve kavramsal çerçevesini Merleau-Ponty'nin algı ve beden düşünceleri oluşturacaktır. Bu bağlamda öncelikle dünya kavramının fenomenolojiye nasıl bir bağlamda girdiği ele alınacaktır. Ardından dünyanın Merleau-Ponty ile nasıl

sorunsallaştığı tartışılacaktır. Nihayetinde fenomenolojik bir fark olarak ortaya koyacağımız dünya sorusunu algı ve beden kavramları ile irdeleyerek bu kavramların dünyayı görmeyi öğreten kavramlar olduğunu savunacağız.

DÜNYA SORUSU

Hume'un nedensellik eleştirisi yalnızca bilimin yönetimine dair bir eleştiri olarak görülmemelidir. Bu eleştiri aynı zamanda duyulur alana dair algımıza yönelik bir eleştiridir. Başka bir deyişle hâkim rasyonalist düşüncenin dünyayı anlama biçimine karşı bir tavrıdır. Kant'ın teorik çabası da yeni bir anlama biçimini oluşturmaktır. Kant'a göre eğer dünyanın kendisinin içinden dünyayı algılayamıyorsak dünyayı kendi zihnimizin içerisinden algılayabiliriz. Yani dünya kendisini bana bir bütünlük olarak sunmamakta fakat ona zihin aracılığıyla bir bütünlük kazandırmaktayım. Ona göre bu bütünlüğü sağlayan duyumsama yetisi (ing.sensibility) ve anlama yetisi (ing.understanding) olmak üzere iki yetiye sahibimdir. Bu yetilerin saf formları ve kavramları dünyaya dair deneyimlerimin içeriğini belirler, ancak deneyimlenen şeylere benzemezler (Mazijk, 2016, s.421). Bu bağlamda varlık bana görünenler ve kendinde hali olmak üzere ikili bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla Kant için dünya ancak tasarlanan algıların dünyasıdır. Algıların zihinsel kategorilerle tasarlanması nesneye bir bütünlük kazandırarak ona tamamlanmışlık kazandırır. Özneye de nesne üzerinde kuşbakışı bir konum atfeder. Böylece bilincin dünyaya bakışı, dünya kendisini bilemeyeceği için, kendisinin algısına yönelik tasarlayıcı bir bakıştır. Bu çerçevede öncelikle varlık alanı fenomen ve numen olarak ikiye ayrılmıştır. Özne numenal alanı hiçbir zaman bilemeyeceği için öznenin algısı fenomenal alana dair algıdır. Bunun yanı sıra fenomenal alan bir eksiklik içermektedir. Bu eksikliğin giderilmesi zihnin kategorileri aracılığıyla. Bu sayede öznenin dünyaya dair algısı ona tamamlanmışlık kazandıran zihinsel kategoriler aracılığı ile gerçekleşmektedir.

Hume'un eleştirisinin ardından kurucu bilinç düşüncesi Kant ile yeniden güçlenmiştir. Bu nedenle Kant'tan beri felsefe insan dünyasını nesnel dünya denilen dünya ile ilişkilendirme sorunuyla uğraşmak zorunda kaldı (Dillion, 1988, s.86). Dillion bu sorunu bilindik içkinlik ve aşkınlık sorunu olarak görmektedir. Husserl'in fenomenolojik düşüncesi bir noktada bilinç ve dünya ilişkisine dair sorulara odaklanmıştır. Nitekim Husserl *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders*'te "bilginin bilinen nesneye uygun düştüğünden nasıl emin olunabilir, bilgi kendi dışına nasıl çıkabilir ve güvenilir bir biçimde nesnesine nasıl ulaşabilir?" (Husserl, 2010, s.15) sorularını sormaktadır. Bu bağlamda yeni bir bilinç ve nesne analizi ihtiyacı söz konusu olmaktadır. Bu ihtiyaç çerçevesinde Husserl'e göre yapılması gereken ilk şey şeylerin kendisine dönmektir (Husserl, 1962, s.74). Husserl tarafından fenomenolojiye atfedilen şeylerin kendisine dönme görevi betimsel bir yöntemin temel ilkesi olarak bize her türlü önyargıdan önce verildiği şekliyle algılanan dünyanın varlık anlamını ortaya çıkarmaktır (Şan, 2015, s.64). Fenomenolojinin

betimsel tavrı öncelikle bilince dair bir tür anlayış değişikliğidir. Zira fenomenoloji artık dünyayı inşa eden bir bilinçten söz etmez. Bilinç kendi içerisine kapalı ve nesnesinden kopuk bir bilinç değildir. Nesnesi ile olan ilişkisi dış etkenler üzerinden gerçekleşmez. Husserl için bilinç ancak yönelimsel bilinçtir. Buna eşdeğer olarak şeyler de ancak bilincin şeyleri olarak vardır. Husserl burada korelatif bir apriori ilişki kabul eder. Yani ona göre bilincin kurucu rolü bir tür inşa değil, açığa çıkarmaktır. Zahavi'nin deyimiyle kuran bilinçten söz etmek dünyayı kendi imgesinde şekillendiren bir zihinden söz etmek değildir; bunun yerine konstitüsyon nesnelerin tezahürüne ya da görünmesine ve imlemesine izin veren bir süreç, yani neyse o olarak görünmesi tezahür etmesi ve kendini sunması için kurulan şeye izin veren bir süreç olarak anlaşılmalıdır (Zahavi, 2020, s.36).

Husserl'in fenomenolojik hamlesi felsefi anlamda birçok fark içermektedir. Yazımız bağlamında Husserl'i çekmek istediğimiz nokta dünya sorusudur. Bu bağlamda Husserl'in şeylerin kendisine dönüş mottosu Merleau-Ponty için dünya sorusunun temelinde bulunduğunu iddia ettiğimiz algı felsefesinin hareket noktasıdır. Ancak bu mottonun Husserlci ifadesi ile Merleau-Pontyci ifadesi arasında ayırım bulunur. Öncelikle Merleau-Ponty'e göre Husserl bilinç merkezli bir felsefe anlayışından kopmamıştır. Ona göre Husserl hakikatin kişinin içinde olduğuna yönelik Kantçı iddiaya benzer bir bilinç felsefesine dayanmaktadır (Primožic, 2013, s.72). Ancak bir şeyin deneyimi onun kendisiyle olan doğrudan ilişkisinin güçlü bir betimlemesini gerektirir. Bu betimleme özne ve nesne arasında bir düalizmin aşılması ihtiyacını da beraberinde getirir. O halde şeylere dair bilgim şeylerin kendisine içkin bir sunuş ifade etmelidir. Bu nedenle Merleau-Ponty'e göre fenomenoloji özleri varoluşa yerleştiren bir felsefedir (Merleau-Ponty, 2016, s.9). Böyle bir felsefenin nesnesi de varoluşun kendisidir. Dolayısıyla fenomenoloji bilince geri çekilme değil, dünyaya açılmadır. Nitekim olgulara ve yaşadığı haliyle algısal deneyime geri dönüş, "saf bilinç", dünyadaki olup bitenlerden izole edilebilecek bir "iç alan" bakış açısına geri çekilme değildir (Cerbone, 2008, s.122). Bunun için deneyimin kendisi incelenmelidir. Böylece Merleau-Ponty Husserl'in şeylere dönüş mottosunun dünya deneyimi bağlamına oturtulmasının ve dünyanın kendisinin bilince hapsedilemeyecek bir açıklık içerisinde ele alınması gerekliliğini vurgular. Eş deyişle Merleau-Ponty'nin projesi, Husserl'in şeylerin kendisine dönmek mottosunun bilgi öncesi dünyaya, bilginin bağımlı olduğu dünyaya dönmek olarak dönüştürülmesidir (Merleau-Ponty, 2016, s.12). Böylece açığa çıkan bu yeni algı felsefesi dikkatimizi dünyanın bilişsel edimler ile nesneleştirilmeden önceki anlam dünyasına yöneltir.

Fenomenolojik Dünyanın Kapısı: Yaşam Dünyası

Merleau-Ponty'nin algı felsefesi algı kavramının genişletilmiş bir versiyonuna ihtiyaç duymaktadır. Bu kavram Husserl'in yaşam dünyası kavramı ile sunulan nesnellik öncesi yaşanılan dünya anlayışını dikkate almaktadır. Bu anlayış da Husserl'in geç döneminde geliştirdiği yaşam dünyası kavramına dayanmaktadır. Dolayısıyla dünyayı fenomenolojik olarak temalaştıracak bir algı düşüncesi yaşam

dünyasını anlamayı ve genişletmeyi hedeflemektedir. Husserl için dünya şüphe edilemez bir şekilde karşımızdadır. Her zaman orada bulunarak teorik ve pratik tüm edimlerimizin kaynağını oluşturur. Dünyanın oradalığı bir kesintiye uğramaz. Yönelimsellik gereği dünyanın sunumu sürekli. Ancak bu dünya, bilimin anladığı nesnel dünya değildir. Yaşam dünyası kavramı bu anlamıyla bilimsel pratiği de mümkün kılan kökensel bir anlam zemini olarak dünyayı işaret etmek için ortaya çıkar. Nitekim Husserl yaşam dünyasını doğa biliminin unutulmuş anlam temeli olarak tanıtır (Husserl, 1970, s.48). O halde şeylerin kendisine dönmek fenomenolojik analiz süreci içerisinde unutulmuş anlam temelini açığa çıkarmaya yönelik bir tavır olarak görülebilir. Bu suretle içinde bulunduğumuz dünyanın hangi anlamda teorilerimizi meydana getirdiği inceleme konusu olabilir. Çünkü sadece bilimsel tavrın değil, tüm teorik ve pratik edimlerimizin temelinde bu anlamıyla dünya bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle yaşam dünyasındaki praksisimiz ve önbilgimiz tüm faaliyetlerimizde sürekli bir rol oynar (Tieszen, 2005, s.35). Bilimsel tavır nesnel dünyayı öncelikli bir varlık alanı olarak kabul etse de o yaşam dünyasında temellenir. Dahası söz konusu dünya bilimin yerini alamayacağı kökensel bir zemindir. Yaşam dünyası teorileştirmelere temel sağlasa da kendisi teorileştirilmiş olmayandır. Bu dünya verilidir ve bilimler de bu verili dünya üzerine inşa edilir (Husserl, 1970, s.125). Bu anlamıyla dünyada bulunan tüm insanlar için asıl dünya, doğrudan deneyimledikleri bilim öncesi dünyadır. Yaşam dünyası kavramı da bu duyusal dünyayı geri kazanma çabasının ifadesidir (Gelan, 2020, s.100).

Fenomenoloji için dünyayı anlamının önündeki teorik engelleri kaldırmak için yaşam dünyası kavramsal bir cephaneye sağlar. Merleau-Ponty bu fikri algı ve beden düşünceleri için genişletmek üzere benimsemiştir. Ona göre dünyaya dair kökensel algımızın önündeki engel mevcut bilimsel tavidir. Merleau-Ponty tüm bilimsel yapının doğrudan algılanan dünya üzerine inşa edildiğini ve bilimin her zaman bu dünyanın ikinci dereceden bir ifadesi olduğunu savunmuştur (Moran, 2000, s.14). Burada söz konusu olan bilimin kendisi değildir. Bilim kökensel olan yaşam dünyası üzerinde temellenir. Ancak bilimsel tavır bu kökenin üstünü örterek kendisini dünyaya dair anlayışımızın tek imkânı olarak sunar. Bilimin dünyaya epistemik erişimimizin tek aracı olduğunu ve bu açıdan kavranamayan entitelerin doğa bilimleri tarafından varılmayan olarak kabul edileceğini iddia eder (Zahavi, 2020, s.80). Bu bilimsel tavır kendi kökenini gerçek anlamda sorgulayamamış bir tür dogmatik tavidir. Merleau-Ponty'e göre bilimin dogmatizminden yeniden kendime döndüğümde bir iç hakikat yuvası değil, dünyaya adanmış bir özne bulurum (Merleau-Ponty, 2016, s.14). Söz konusu dünya ise her zaman bilgi öncesi dünya, yani yaşam dünyasıdır. Gündelik yaşamda itirazsız kabul ettiğimiz dünya hepimizin aşına olduğu ve tipik olarak da sorguladığımız teori öncesi deneyim dünyasıdır (Zahavi, 2020, s.63). Böylece yaşam dünyası kavramı dünyayı düşünürken kendisinden bağımsız düşünemeyeceğimiz bir kavramdır. Çünkü algı nesnellığı varsaymak zorunda değildir. Benzer şekilde beden bilişsel edimlere bağımlı bir şekilde anlaşılacak zorunda değildir. Algı ve beden dünya ile doğrudan ilişki olarak

anlaşılabilir. Bu ilişki her türlü teorinin öncesini varsaymaktadır. Bu öncel zemini yaşam dünyası temin eder ve dünyaya dair kavramsallaştırmalarımın da temelinde bulunmaktadır. Dünyada bulunan nesnenin bilgisinin kökensel zeminidir. Öznenin ve algısının araya hiçbir eklemleme girmeden önceki birlik halidir. Özetle yaşam dünyası algımın kökenselliğini temellendiren, dünyaya felsefi bir statü kazandırmanın imkanını da barındıran zemindir.

Şu hâlde dünya sorusu dünyada bulunuşumuz ve onu algılama biçimimize dair bir soru olarak görülebilir. Bu bağlamda Merleau-Ponty'nin görmeyi yeniden öğrenme talebi öznenin dünya ile bu ilişkisinin asli anlamını açığa çıkarmayı hedeflemektedir. Bunun için bu sorunun yeniden sorulması ve kurucu bilinç veya nedensellik temelli düşüncelerin yol açtığı yanlış anlamalardan kurtulmak gerekmektedir. Böylelikle Merleau-Ponty için dünya fenomenolojik bir tema haline getirilmeli ve fenomenolojik bir yöntem ile analiz edilmeli. Nitekim özleri olgulara yerleştiren bir felsefe biçimi olarak fenomenoloji dünyaya asli anlamını verecek bir felsefedir.

Dünyayı Fenomenolojik Bir Tema Haline Getirmek

Tekrar ifade edecek olursak bizi dünya sorusunu sormaya götüren şey bilimsel tavrın algının yaşamsal boyutunun üstünü örtmüş olmasıydı. Teorileştirilen dünya kendisiyle olan kökensel ilişkimizin önünde engeldir. Bu nedenle bu ilişkinin yeniden sorgulanması gerekir. Dolayısıyla dünya sorusu dünya ile kökensel ilişkimizin nasıl temin edileceği bir soru haline gelir. Merleau-Ponty burada Husserl'in indirgeme yöntemini kullanır. Husserl için indirgeme bilinçli durumumuz ile dünya arasındaki ilişkimizin tematikleştirilmesi için önemli bir adımı sağlar (Heinämaa vd., 2014, s.3). Söz konusu ilişki doğal bir tavır ile üstü örtülmüştür. İndirgeme her türlü ikincil tavrı devre dışı bırakmayı hedeflemektedir. Bu çerçevede Merleau-Ponty'e göre de dünya ile ilişkimizi gizleyen doğal tavrın askıya alınması gerekir. Filozofun deyişiyle "dünyanın farkına varmamızın tek yolu bu hareketi askıya almak, onunla ortaklığımızı bozmak veya onu saf dışı bırakmaktır" (Merleau-Ponty, 2016, s.18). Merleau-Ponty'nin bu hamlesi Husserl'den farklı olarak bilince bir tür geri dönüş olarak görülmemelidir. Bu hamle yalnızca dünyanın aşkınlığını ve öznenin dünya ile olan yönelimsel ilişkilerini görünür kılacak bir hamledir. Peki bu fark yalnızca varsayımsal mıdır? Başka bir deyişle benzer iki hamlenin, yani indirgemenin, iki farklı sonucunu nasıl iddia edebiliriz? Merleau-Ponty bu sorunun farkındadır. Ona göre söz konusu indirgeme dünyanın kendisini askıya alan bir indirgeme değildir. Özleri varoluştan koparmak suretiyle bu özleri elde edecek için bir bilinci açığa çıkararak indirgeme değildir. Aksine, dünyanın tam da kendi varoluşu ile dünyanın aşkınlığını açığa çıkararak bir indirgemedir. Çünkü dünyanın kendisi kuşatılmazdır. Bu nedenle bütün bir indirgeme her zaman imkansızdır. Bu durum indirgemenin tam anlamıyla kendisidir. Dolayısıyla Merleau-Ponty "indirgemenin en belirgin özelliği eksiksiz bir indirgemenin imkansızlığıdır" (Merleau-Ponty, 2016, s.18) diyerek fenomenolojinin her seferinde yeniden başlayan bir felsefe olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda dünya sorusu her zaman yeniden sorulmalı ve

düşünülmelidir. Böylelikle dünya fenomenolojik bir tema haline gelir ve dünya sorusunu sormanın önündeki engeller kalkmış olur. Bir anlamıyla dünyayı yeniden görmenin ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Artık bize dünyayı yeniden düşündürecek ve ona hak ettiği felsefi statüyü kazandıracak kavramlar gerekmektedir. Dünyayı yeniden görmenin önündeki engel aynı zamanda bize yönetsel kavramlarımızı sunmaktadır. Yani dünya sorusunu sormamızı gerektiren doğal tavır dünyaya dair kökensel algımızın üstünü örtmüştü. Bu nedenle öncelikle bu tavrın yanlışlığı ifade edilmiş ve bu soruya duyulan ihtiyaçtan bahsedilmiştir. Şimdi ise dünyayı yeniden görebilmek için dünya ile ilişkimizin zemini olan algı kavramını yeniden düşünmemiz gerekmektedir.

Dünyayı Yeniden Görmek

Dünya, içinde birtakım eylemlerde bulunduğumuz fiziksel unsurlar toplamından daha fazlasıdır. Onun bütünlüğü bu unsurlara indirgenemezdir. Çünkü söz konusu bütünlük deneyimlenmiş anlamlı bağlamlar bütünüdür (Gallagher, 2012, s.159). Ancak dünyaya dair doğalcı bakış açısı onun bu bütünlüğünü bozarak dünyayı nesnel bir anlayış zeminine oturur. Bu nedenle dünya ile ilişkimiz dolaylı bir ilişki haline getirilmiştir. Böyle bir ilişki biçiminde her türlü sorgulama dünyaya dair asli anlamları açığa çıkarmakta başarısız olacaktır. O nedenle fenomenolojik hamle her şeyden önce dünyayı asli anlamıyla tematikleştireceğimiz bir yolu hedeflemiştir. Merleau-Ponty'nin dünyayı yeniden görme talebi bu fenomenolojik yolun ifadesi olarak kendisini gösterir. Bu çerçevede dünya sorusu fenomenolojik bir soru olarak sorulabilmektedir. Merleau-Ponty için bu sorunun sorulabilmesi de bir algı felsefesi ile mümkün olacaktır.

Dünya sorusu bizi algıyı yeniden düşünmek suretiyle algı ve algılanan arasındaki ilişkiyi irdelemeye getirmiştir. Öncelikle algı bilişsel bir edim değildir. Bununla beraber anlamdan bağımsız salt veriler yığını da değildir. Yani pasif bir alıcı ya da bilinçten bağımsızlaştırılacak bir aracı değildir. Algı diğer tüm fenomenlere eşlik eden bir kaynaktır (Şan, 2017, s.65). Bu eşlik ediş soyut bir anlamda şeylerin anlamını açığa çıkarmak değildir. Algı şeyler ile olan kanlı-canlı ilişkimizi ifade eder. Merleau-Ponty'e göre algıda şeyin bize bizzat ya da kanlı canlı verildiğini söyleriz (Merleau-Ponty, 2016, s.431). Dolayısıyla şeyleri algılayabilmemiz için onları yaşamamız gerekir (Merleau-Ponty, 2016, s.439). Dolayısıyla algının olmadığı an yaşamın durduğu andır. Algım yaşamsal değerlerle doludur. Dünya ile olan ilişkisinde hiçbir dolayım söz konusu değildir. Yani algının dünyasal açıklığı algının kendisinin ayrılmaz bir parçasıdır. Başka bir deyişle algı dünyada olmaktır. Bu nedenle algı ile algılanan arasında yabancılaşma söz konusu değildir. Söz gelimi ne bilinç ne de dünya diğeriyle bu ilişki içinde durmadan var olamaz. Dünyadan bağımsız ve dünyayı oluşturan bir Aşkın Ego olduğu iddiası ve bilinçten bağımsız olarak var olan kendi içinde bir dünya olduğu iddiası da reddedilmelidir (Romdenh-Romluc, 2010, s.104). Dünyadan kopuk bir aşkınlığın imkansızlığı algının kuşatılamaz oluşundan gelir. Çünkü algı genel ve anonimdir. Şeyler bana kendilerini kuş bakışı içerisinde sunmazlar. Şeylere dair algı her zaman

kısmi ve eksik algıdır. Yani dünyaya dair her türlü yönelimim perspektifsel yönelimdir. Ancak algı yine de bu perspektifler toplamını aşan bir anlama sahiptir. Bu haliyle dünya kuşatılamaz bir aşkınlıktır. Nihayetinde Merleau-Ponty'e göre "dünya düşündüğüm değil, yaşadığım şeydir; dünyaya açığımdır ve hiç kuşkusuz onunla iletişim kurarım ama ona sahip değilimdir; o tüketilemez olandır" (Merleau-Ponty, 2016, s.23).

Algı ile elde edilen şey rasyonalizmin dünyaya dair güvensizliğini kırmak, hatta güveneceğimiz tek alanın aşkın dünya olduğunu görmek oldu. Bu haliyle dünya bilincimizin temsili olmaktan kurtularak yaşadığımız yer haline gelmiştir. Ancak dünyanın temsili ve kavramsal varoluşundan kurtulmanın algıdan sonraki adımı bedendir. Çünkü Merleau-Ponty'e göre algının öznesi bedendir. Ancak bu beden Descartes'ın savunduğu gibi *partes extra partes* bir varoluşa sahip olan ya da mekanik bir beden değildir. Ona göre "bedenimiz bizim için bir alet ya da araçtan çok daha fazlasıdır: dünyadaki ifademizdir; niyetlerimizin, yönelimlerimizin görünür şeklidir" (Merleau-Ponty, 2017, s.22). Dolayısıyla beden dünyada var olmanın aracıdır ve bir bedene sahip olmak yaşayan bir varlık için belirli bir mekânda bir diğeriyle sarmalanmış olmaktadır (Lewis & Staehler, 2019, s.231). Vücut sadece yer kaplayan bir töz ve diğer nesnelere arasında yer alan bir şey değil, somut insan yaşamının, dünyanın ve varoluşun taşıyıcısı olan canlıdır (Esenyel, 2020, s.261). Yani algım bedende somutlaşır ve dünyayı beden aracılığıyla algılarım. Çünkü dünya bedenin dünyasıdır. Bedenli olmak dünyaya bağlı olmaktır ve bedenimiz öncelikle mekânın içinde değil, bedenimiz mekâna aittir (Merleau-Ponty, 2016, s.213). Şeylere dair yönelimim beden aracılığıyla bir konum ve bir zamanda, kısaca dünyanın içerisinde dünyaya doğru gerçekleşir. Bedenimin dünyası vardır ve bu dünyayı anlar, bunun için temsillerden geçmesine ve sembolik veya nesneleştirilen bir işlevin egemenliği altına girmesine gerek yoktur (Merleau-Ponty, 2016, s.203). Bu, yönelimselliğin bedene taşınmasıdır. Dolayısıyla dünyada olmak bedenli olmaktır ve bedenli olmak bir dünyada olmaktır. Bu iki karşılıklı ilişki birbirinden koparılamayacak ilişkidir. Dolayısıyla dünya ve özne felsefe tarihinin ifade ettiği kadar çok iç içe bulunmaktadır. Gerçeklik bu iken filozoflar zihni kurtarmak için dünyayı yanlış anlamışlardır.

SONUÇ

Sonuç olarak felsefe tarihide dünya sorusu merkezi bir problem olarak ele alınmamış olsa da bilinç ve beden gibi kavramlara yönelik yanlış yaklaşımlar nedeni ile dolaylı olarak dünyaya dair yaklaşımlar da hatalı olmuştur. Bu nedenle tüm felsefi tavrı etkileyecek bir dünya problemi ile karşı karşıya kalınmıştır. Nitekim Merleau-Ponty asıl felsefenin dünyayı görmeyi yeniden öğrenmek olduğunu söylerken bu problemin büyüklüğüne işaret etmiştir. Merleau-Ponty fenomenolojik düşüncenin sunduğu imkanlarla dünyayı yeniden anlamlandırmaya çalışmıştır. Onun için dünya bilince konu olan basit bir nesnellik meselesi değildir. Böyle bir anlayış dünyayı

araçsallaştırmakta ve değersizleştirmektedir. Bu çalışmada hem problemi göstermek, dolayısıyla dünya sorusunu sormanın önemini göstermek için hem de buna *Algının Fenomenolojisi* sınırları dahilinde kalarak fenomenolojik yaklaşımı göstermek, yani dünyayı görmeyi yeniden öğrenmek için bir tür inceleme gerçekleştirilmiştir. Öncelikle felsefi geleneğin dünyaya dair algımızı basitleştirerek kökensel irtibatımızı kopardığı gösterilmiştir. Neticede ortaya çıkan aşkınlık ve içkinlik gibi problemlerin dünyaya dair çözümü güçleştiren ikiliklere yol açtığı görülmüştür. Böylece dünyanın neden bir problem haline geldiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu problem dünya sorusunun bir algı sorununa dönüşmesine yol açmıştır. Ardından bu problemi aşmak için nesnel dünyayı da önceleyen yaşam dünyasının dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir. Yaşam dünyası kavrayışı ile dünya sorusu onu algılama biçimimize dair bir soru haline gelmiştir. Bu sayede dünya sorusunun yeniden sorulabileceği savunulmuştur. Bu nedenle görmeyi yeniden öğrenmek talebi öznenin dünya ile olan algısal ilişkisinin anlamını açığa çıkarmak olarak anlaşılmalıdır. Bu talebi karşılamak için, yani felsefe tarihinin düştüğü hatalara düşmemek için dünyayı yeni kavramlarla düşünmek gerektiği ortaya koyulmuştur. Böylece fenomenolojik bir fark olarak dünya sorusu iki hamleyi gerekli kılmıştır. Bunlardan ilki, dünya ile olan ilişkimizi algı temelli bir ilişki haline getirmek; ikincisi ise bu ilişkiyi betimleyebilmek için dünyayı fenomenolojik bir tema haline getirmek olmuştur. Neticede Merleau-Ponty'nin dünyayı görmeyi yeniden öğrenme talebinin dünya ile olan algısal ilişkinin asli ve yaşamsal bir ilişki olduğunu ve bu ilişkinin dünyaya dair meseleler için kökensellik arz ettiğini görmek olduğu savunulmuştur.

Yazar Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma tek yazarlı olup katkı oranı %100'dür ve herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Cerbone, D. R. (2008). Perception. R. Diprose & J. Reynolds (Ed.), *Merleau-Ponty Key Concept* içinde (ss.121-131). New York: Routledge.

Mazijk, C. V.(2016). Kant and Husserl on bringing perception to judgment. *Meta: Research in Hermeneutics, Phenomenology, and Practical Philosophy*, 8 (2), 419-441.

Dillion, M.C. (1988). *Merleau-Ponty's ontology*. Bloomington: Indiana University Press.

Esenyel, Z. Z. (2020). *Vücudun fenomenolojisi*. Ankara: Nobel.

Gallagher, S. (2012). *Phenomenology*. New York: Palgrave Macmillan.

Gelan, V. E. (2020). Husserl's ideas of rigorous science and its relevance for the human and social sciences. I. Apostolescu (Ed.), *The Subject(s) of phenomenology* içinde (ss. 97-106). Dordrecht: Springer.

Heinäma, S., Hartimo, M. & Miettinen, T. (2014) Introduction: Methodological, historical and conceptual starting points. S. Heinäma, M. Hartimo & T. Miettinen (Ed.), *Phenomenology and the transcendental* içinde (ss. 1-18). New York: Routledge.

Husserl, E. (1962) *Ideas I: General introduction to pure phenomenology*. (Çev. B. Gibson). New York: Coolier Books.

Husserl, E. (1970). *The Crisis of european sciences and transcendental phenomenology*. (Çev. D. Carr). Evanston: Northwestern University Press.

Husserl, E. (2010). *Fenomenoloji üzerine beş ders*. (Çev. H. Tepe). Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Lewis, M., & Staehler T. (2019). *Fenomenoloji*. (Çev. N. Şahankaya). Ankara: Fol Yayınları.

Merleau-Ponty, M. (2016). *Algının fenomenolojisi*. (Çev. E Sarıkartal & E. Hacımuratoğlu). İstanbul: İthaki.

Merleau-Ponty, M. (2017). Dünyamız tamamlanmamış bir eser. (Çev. Ö. Aygün). *Cogito*, 88, 20-28.

Moran, D. (2000). *Introduction to Phenomenology*. New York: Routledge.

Primozic, D. T. (2013). *Merleau-Ponty üzerine*. (Çev. Z. Z. Esenyel). Ankara: Sentez Yayıncılık.

Romdenh-Romluc, K. (2010). *Merleau-Ponty and phenomenology of perception*. New York: Routledge.

Tieszen, R. T. (2005). *Phenomenology, logic, and philosophy of mathematics*, Cambridge: Cambridge University Press.

Şan, E. (2017). Algıya göre düşünmek. *Cogito*, 88, 63-83.

Şan, E. (2015). *Merleau-Ponty*. İstanbul: Say Yayınları.

Zahavi, D. (2020). *Fenomenoloji İlk Temeller*. (Çev. S. Bayazit). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.